

Ніч поминальних свічок

Наче вчора це було. Сонячного весняного ранку 26 квітня 1986 року ми прокинулись, коли величезна біда вже розкинула свої чорні крила над Україною. Та й не тільки над нею. Вночі трапилась неочікувана страшна аварія на Чорнобильській атомній. І вже буквально через кілька днів цю аварію почали називати планетарною. Журналісти підхопили красиве слово. І пішло воно гуляти по газетах, промовляти по телебаченню. Але не всі вірили, що аварія і справді планетарна. Думалось, що мине декілька днів, ну нехай декілька тижнів — і все владнається. Але так тільки думалось. Варто було побувати на самій Чорнобильській атомній, щоб зрозуміти, що біда прийшла до нас надовго. А потім і наші засоби масової інформації, і зарубіжні почали на весь голос сповіщати, що у багатьох країнах пронісся де більший, а де менший радіаційний смерч, що завдав шкоди докільцю, що може немало горя завдати людям.

Станція у ті весняні, а потім і у літні дні нагадувала величезний майдан, куди з'їхалось чи не пів колишнього Радянського Союзу, де аж до неба стояла пилюка від безлічі техніки, що на величезних швидкостях везла до четвертого зруйнованого блоку цемент, пісок, арматуру. Уже після першого тижня шаленої роботи стало відомо про перші смерті тих, хто кинувся на ліквідацію аварії. Невидимий атом не щадив нікого. Переповнені були госпіталі в Києві, найбільш тяжких хворих літаками доправляли до Москви, де йшла боротьба за їх життя. Врятувати вдалось небагато. Переважна більшість потерпілих померли. І лише невелике чорнобильське кладовище на одній з околиць Москви, де завжди лежать квіти, тепер нагадує, що ці

люди ціною свого життя рятували чи не усю планету.

Ні, це зовсім не перебільшення, що ліквідатори аварії саме того спекотного літа 1986 року рятували планету. Ми не всі розуміли весь жах, що трапився тоді, і чим він загрожував дійсно людству. Можливо, і в інших країнах не розуміли. Але розуміють сьогодні. Один мій знайомий ліквідатор аварії першої категорії живе зараз в Америці. І коли там довідались, що він влітку 1986-го працював у безпосередній близькості від атомної, йому через деякий час в урочистій обстановці вручили посвідчення, на якому було написано "Герой Землі". І справді всі ті люди, які їхали тоді до Чорнобиля з почуттям відповідальності за те, що сталося, з бажанням скоріше ліквідувати страшну аварію, не розуміли, що вони герої. Сьогодні їх вже не так багато залишилось. Але їх родини, їх діти, їх друзі пам'ятають про той, нехай не дуже помітний, але такий важливий подвиг.

Пам'ятають. І ця пам'ять житиме ще дуже довго, мабуть, стільки, скільки являтиме собою небезпеку колишня наша гордість, колишня атомна станція імені Леніна, а тепер зруйнований четвертий блок, зупинені ще три реактори, 30-кілометрова зона, куди буцімто не пускають людей. Саме через три дні, недільного дня 26 квітня, до речі, він недільним був і у рік аварії, у нас в Київській області, по всій Україні в будинках, де жили і живуть чорнобильці, де просто живуть люди, які знають про цю трагедію, біля могил тих, хто загинув, уражений радіацією, у церквах запалять мільйони свічок.

(Закінчення на 2-й стор.)

Ніч поминальних свічок

(Закінчення.
Початок на 1-й стор.)

Це буде ніч поминальних свічок. Ніч святої пам'яті про тих, хто тоді не думав, що йому загрожує, а просто їхав у Чорнобиль, щоб взяти участь у ліквідації планетарної аварії. Так, саме планетарної. Про це ми всі вже добре знаємо.

То що ж сьогодні являє собою Чорнобильська атомна і схована за колючим дротом 30-кілометрова зона?

На території атомної відчуваєш якесь своє безсилля, якийсь непереборний сум, що колишня окраса України перетворилася нехай не на звалище, але принаймні на численні споруди з металу і бетону, які стоять мертвими, нікому не потрібними, які вже ніколи не принесуть людям користі, а тільки самі неприємності. Згадаймо, скільки розмов точиться упродовж всіх років після аварії про зруйнований четвертий блок. Тоді, того трагічного літа, над ним зусиллями тисяч людей, за допомогою тисяч одиниць найрізноманітнішої техніки, будівельних матеріалів, конструкцій, приладів, що доставлялися сюди з усієї України, було зведено так зване тимчасове укриття. І говорилося, що воно стоятиме і справді недовго, що дуже швидко вчені, конструктори щось придумують, аби укриття замінити сучасною і безпечною конструкцією, яку пізніше назвали конфайментом. Скільки проектів було, скільки грошей витрачено, скільки траншів надсилали нам в Україну з багатьох країн, скільки засідань провела Асамблея донорів... Грошей і справді ніхто не шкодував. Бо всі знали, якою загрозою є четвертий реактор, де ще й сьогодні зберігається 200 тонн радіомістких речовин. І не приведи Господь трапитись якійсь біді, яка б випустила страшного джина з пляшки. 200 тонн — це не 1,5-2 кілограми радіаційного пилу, який розвіявся в ніч аварії над окремими ділянками землі. 200 тонн здатні і усю Землю накрили. Ось чому грошей не жаліли. Але де ті гроші, і сьогодні ніхто достеменно не знає. Принаймні вже минулого року з'явилось над блоком не нове, але максимально зміцнене укриття, яке дає надію на спокійне життя для того, щоб все ж таки завершився проект конфайменту, почалось його будівництво. Це буде велична і дуже дорога споруда, яку накотять на четвертий блок, яка дасть змогу працювати людям у найпотраємішій закритій блоку, дозволить з'ясувати, зрештою, що там робиться і що ж можна вдіяти з отими тоннами радіомістких речовин. Та це знову ж таки лише буде. А сьогодні блок хоч і у меншій мірі, ніж раніше, але залишається потенційно небезпечним. Саме тому країни-донори прийняли остаточне рішення про те, щоб зона Чорнобильської атомної стала зоною міжнародної відповідальності. Дуже правильне рішення. Станція колись була закрита на вимогу і на прохання міжнародної спільноти. Тепер міжнародна спільнота для безпеки не лише України, а й ціло-

го світу має допомогти станції і справді стати безпечною, остаточно вивести закриті блоки з експлуатації, врегулювати всі питання, що стосуються і четвертого блоку, і станції в цілому. Ведуться величезні роботи для сховищ відпрацьованого ядерного палива, ведуться роботи у кожному з трьох блоків, які наче і не постраждали від вибуху, але які є досить небезпечними.

Саме тому кожного дня із міста-супутника Чорнобильської атомної Славутича на станцію їде на роботу понад три тисячі чоловік. Вони не вважають себе героями. Вони просто виконують свою роботу. Але роботу дуже нелегку, небезпечну. І коли це все закінчиться — ніхто не знає. Ніхто не може сказати, що ось такого року, такого то числа Чорнобильська атомна стане повністю безпечною для людей, що на асфальтових доріжках, по зеленому моріжжю можна буде вільно гуляти тим, хто приїхав сюди на екскурсію, розповідати дітям, що тут колись трапилось. До цього ще далеко.

А тим часом є ще й інша сторона, та, мабуть, і не одна, тісно прив'язана до тих бід, які натворив колись вибух на четвертому блоці. Мертвим пам'ятником за три кілометри від станції стоїть колись прекрасне білокам'яне місто Прип'ять, де жили атомники. Сьогодні туди можна потрапити за спеціальним дозволом. Ми з нашим фотокореспондентом Леонідом Добровольським цей дозвіл отримали. Шлагбаум. Поряд приміщення, де день і ніч чергують люди. Над приміщенням завжди можна прочитати цифри, яка тут зараз радіація. Читаємо: 220 мікрорентген за годину. Нічого собі... Черговий перевіряє наші документи, відкриває шлагбаум і попереджає, що дає нам на зйомки не більше 15 хвилин. Мертве місто. Провалля вікон без скла, вибиті двері, непролазні зарості ліщини. Лише на одному з балконів, як і кілька років тому, коли ми були тут, хитається від вітру, чи то від печалі чиясь лялька. Дощі і сніги пошматували її одяганки. І вона просто висить, зачепившись за щось, нагадуючи, що тут жила якась дівчинка, що тут колись лунав сміх, було Місто. Тепер його нема.

І ще одна проблема — 30-кіло-

метрова зона. Може, хтось думає, що тут ніхто не живе, що тут пустка. А нічого подібного. Тут ще й сьогодні живуть люди, які колись не зуміли розлучитися з рідною землею, з рідною хатою. Ось хоча б Ганна Петрівна та Василь Лаврентійович Навальні. Василь Лаврентійович працював на КамАЗі, возив бетонний розчин до відкритого гирла реактора. А Ганна Петрівна без нього нікуди не хотіла їхати. Коли Василя Лаврентійовича, можна сказати, "зняли" з КамАЗа, він, хоч і хворий, хоч і змучений, а теж нікуди не захотів їхати. І так по сьогодні. Радіація не радіація, а живуть. Щось вирощують, курочок та кролів годують, хазяїн рибу у недалекій річці Уж ловить. Хто з ними не знайомиться, кажуть, що це феномен. Але таких феноменів у 30-кілометровій зоні дуже багато. Поки що жоден наш науковець не дослідив а хоч би одну родину чи одну людину, що під дією підвищених радіаційних доз вже 23 роки живе у зоні. Чому живе? За рахунок яких сил? За рахунок яких особливостей організму? Про це, до речі, сказав доктор технічних наук Едвард Пазухін. Йому під час будівництва чорнобильського саркофагу довелося побувати в дуже небезпечних місцях, де рівень радіації перевищував тисячу рентген за годину. І він говорить, що не боїться радіації, що його організм буквально настроений проти неї. Цікавий факт. Але він цікавий для нас із вами. Науковців ні цей, ні багато інших подібних фактів не хвилюють.

Тим часом у 30-кілометровій зоні за спеціальними дозволами працює досить багато іноземних науковців. Американські і французькі дослідники дійшли висновку, що протягом останніх років різко зменшилась кількість комах у зоні. Професор Тімоті Муссо з університету Південна Кароліна і доктор Андерс Моллер з французького університету Парі-Сюд підкреслюють, що тенденція однозначна: чим вище радіація, тим менше комах, тим більше хворих тварин. Професор Муссо проблемами Чорнобиля займається вже 10 років і він передбачає, що так само радіація певного часу негативно впливатиме і на людину. Вже впливає. А ми просто цього ще не по-

мічаємо. На жаль, наші вчені, наші медики не дуже поспішають займатися питаннями, чому у зоні деякі люди живуть довго, чому багато з тих, хто поїхав звідси, вже давно померли, чому зараз так багато хворих дітей... Цих чому накопичилось вже чимало. До речі, директор радіаційного центру України академік Володимир Бебешко також у всі дзвони б'є, аби довести необхідність обов'язкових, планомірних, фінансованих державою досліджень щодо впливу радіації на здоров'я людей — і тих, що живуть у зоні, що працюють сьогодні на Чорнобильській атомній, що давно були евакуйовані, і хворих дітей, яких так багато нині у лікарнях.

Чорнобиль народив купу проблем. А ми у своїй повсякденності, коли гарній, а коли й не дуже, забуваємо, що просто зобов'язані ці проблеми вирішувати. Хоча б почати їх дослідження. Є велика надія, що колись та й згадаємо. Коли б не пізно...

Але мова не про те. Мова про те, що сьогоднішньої недільної ночі, не важливо, чи були ви ліквідатором чорнобильської аварії, чи ні, але обов'язково запаліть у своєму домі поминальну свічку. За тих, хто 23 роки тому рятував не лише окремо взятий Чорнобиль, чи Київську область, чи Україну, а цілий світ. Запаліть свічку і пом'яніть Героїв.

Олеся ДЕЙНЕКО.

Фото
Леоніда ДОБРОВОЛЬСЬКОГО.